

Хома Тетяна Василівна,
 ORCID ID: 0000-0002-9458-4056

*кандидат педагогічних наук,
 доцент кафедри теорії та методики фізичної культури
 ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ

PHYSICAL EDUCATION TEACHING METHODOLOGY: MODERN GUIDELINES

У статті висвітлено сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури у процесі викладання дисципліни «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО» для здобувачів вищої освіти за ОС магістра. Сформульовано актуальність та мету дослідження, що передбачає з'ясування науково-методичних орієнтирів до підготовки майбутніх педагогів під час викладання дисципліни.

Простежено розгляд означеної проблеми в наукових пошуках учених, охарактеризовано сучасні підходи до підготовки учителів фізичної культури. Наголошено, що вітчизняна вища освіта набуває нового змісту з європейським спрямуванням на національному ґрунті, про що свідчать затверджена нормативно-законодавча база галузі, Стандарти вищої освіти, оновлені Освітньо-професійні програми. Професійна компетентність учителя фізичної культури передбачає формування її складових (інтегральної, загальних, фахових компетентностей) та спрямована на підготовку конкурентоздатного фахівця із сучасними демократичними та морально-етичними цінностями.

Узагальнено й охарактеризовано авторське бачення науково-методичних орієнтирів у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури під час викладання дисципліни «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО» за освітнім ступенем магістра. З-поміж них виокремлено такі: виконання Законів України, Постанов Кабінету Міністрів України, Наказів Міністерства освіти і науки України в галузі «Освіта» з погляду сучасних вимог держави до підготовки фахівців та дотримання академічної доброчесності; реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі; формування у здобувачів вищої освіти національних та європейських цінностей; добірка традиційних й інноваційних методів викладання з урахуванням формування у студентів фахових компетентностей, програмних результатів навчання, що визначені Освітньо-професійною програмою; практична підготовка; науково-дослідна діяльність здобувача вищої освіти. Наведено приклади реалізації означених підходів з поясненням алгоритму їх проведення. Перелічено традиційні методи викладання: лекція та її різновиди, евристична бесіда, дискусія, дебати та інші; інноваційні: інтерактивна лекція, лекція з фреймовими опорами, інсерт-лекція, проєктні. Значення набувають ті, що забезпечують створення квазіпрофесійного середовища: моделювання ситуацій, ділова гра тощо. Вказано форми позааудиторної роботи здобувачів вищої освіти та відповідно до вимог робочої програми організацію спортивних заходів у закладі загальної середньої освіти.

Визначено специфіку підготовки майбутніх учителів фізичної культури за освітнім ступенем магістра, що передбачає проведення наукових досліджень, їх опрацювання й висвітлення результатів у кваліфікаційній роботі.

Ключові слова: заклад вищої освіти, методика навчання фізичної культури у ЗЗСО, ОС «магістр», учитель фізичної культури, науково-методичні орієнтири підготовки.

The article highlights modern approaches to the training of future physical education teachers in the process of teaching the discipline "Physical Education Teaching Methods in the Secondary Education System" for higher education applicants for the Master's degree. The relevance and purpose of the study are formulated, which involves clarifying scientific and methodological guidelines for the training of future educators during the teaching of the discipline.

The consideration of the specified problem in the scientific searches of scientists is traced, modern approaches to the training of physical education teachers are characterized. It is emphasized that domestic higher education is acquiring a new content with a European orientation on a national basis, as evidenced by the approved regulatory and legislative framework of the industry, Higher Education Standards, and updated Educational and Professional Programs. The professional competence of a physical education teacher involves the formation of its components (integral, general, professional competencies) and is aimed at training a competitive specialist with modern democratic and moral-ethical values. The author's vision of scientific and methodological guidelines in the process of training future physical education teachers in the process of teaching the discipline "Physical Education Teaching Methods in the Secondary Education System" at the master's degree level is summarized and characterized. Among them the following are distinguished: implementation of the Laws of Ukraine, Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine in the field of "Education" from the point of view of modern state requirements for the training of specialists and compliance with academic integrity; implementation of a competency-based approach in the educational

process; formation of national and European values of higher education applicants; a selection of traditional and innovative teaching methods while taking into account the formation of professional competencies and program learning outcomes of higher education students, as defined by the Educational and Professional Program; practical training; research activities of higher education students. Examples of the implementation of the specified approaches are given with an explanation of the algorithm for their implementation. Traditional teaching methods are listed: lecture and its varieties, heuristic conversation, discussion, debates, and others; innovative ones: interactive lecture, lecture with frame supports, insert lecture, project-based. Those that ensure the creation of a quasi-professional environment are of importance: situation modeling, business game, etc. Forms of extracurricular work of higher education students and, in accordance with the requirements of the work program, the organization of sports events in a general secondary education institution are indicated.

The specifics of training of future physical education teachers at a master's degree have been determined, which involves conducting scientific research, processing it, and highlighting the results in a qualification paper.

Key words: higher education institution, physical education teaching methodology in the Secondary Education System, Master's degree, physical education teacher, scientific and methodological guidelines for training.

Постановка проблеми. Вітчизняна вища освіта поступово набуває нового змісту з європейським спрямуванням на національному ґрунті. Підготовка майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей підпорядкована оновленій нормативно-законодавчій базі, Стандартам вищої освіти за спеціальностями, на основі яких розроблено Освітньо-професійні програми. У колі нашого дослідження проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладі вищої освіти за спеціальністю А4 Середня освіта предметною спеціальністю А4.11 Середня освіта (Фізична культура). Це питання є актуальним, позаяк заклади загальної середньої освіти потребують компетентних педагогів із сформованим критичним мисленням та європейськими цінностями.

Дотримуємося тієї думки, що важливою проблемою залишається пошук ефективних шляхів, забезпечення необхідних і достатніх умов для вдосконалення процесу формування педагога як висококваліфікованого фахівця, здатного до творчої організації всіх ланок особистісно орієнтованого педагогічного процесу, до самореалізації, до виконання нового соціального замовлення [5, с. 164]. Мова йде про забезпечення особистісно орієнтованого підходу в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у закладі загальної середньої освіти у центрі дослідження низки науковців. Відтак, Г. Грибан, П. Пилипчук, Д. Опанчук спрямували пошуки на з'ясування питання професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до майбутньої діяльності на сучасному етапі. Проведені ними дослідження дали змогу стверджувати, що майже кожний другий вчитель відчуває труднощі науково-методичного характеру, не в повній мірі володіє технологією організації та проведення науково-методичної роботи у школі. Конкретні дані наведені авторами у таблиці [2, с. 127].

Таким чином, науково-педагогічний працівник, викладаючи дисципліну «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО», повинен звернути увагу на формування методичної компетентності майбутніх учителів з урахуванням сучасних вимог.

У контексті вивчення нашої проблеми науковий погляд спрямований на дисертаційне дослідження Л. Сущенко «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах» [6]. За результатами наукового пошуку, вченою сформульовано висновки щодо шляхів ефективної їх підготовки, що передбачають: теоретично обґрунтовану зміну форм і методів навчання у вищих навчальних закладах, які мають бути спрямовані на розвиток професійної компетентності особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту; забезпечення в процесі фізкультурної освіти можливості ознайомлення з різними напрямками діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, особливостями функціонування вищих фізкультурних закладів в умовах соціально-економічних трансформацій суспільства; психолого-педагогічне забезпечення свідомого професійного самовизначення особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту, можливості для її професійної самоактуалізації та професійної самореалізації [6, с. 404].

Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах охарактеризовано у наукових розвідках О. Тимошенка. Розкрито особливості впровадження програмно-цільового підходу в цьому процесі, що включає у себе: етапи, рівні та впровадження в навчальний процес програм (загальноуніверситетський, факультетський (інститутський), груповий (кафедральний), особистісний рівень), наявність самих програм ... [7, с. 26].

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури розкрито у дослідженні

Н. Башавець, В. Башавець та К. Старікової. На їх думку, застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя фізичної культури припускає досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти, який може розглядатися як сформованість у випускника ключових та професійних компетенцій як єдності узагальнених знань і умінь, універсальних здібностей і готовності до вирішення великих груп завдань – від особистих до соціальних, професійних і спеціальних професійних компетенцій, що визначають володіння власне професійною діяльністю на високому рівні, готовність до інновацій в професійній галузі [1, с. 145].

Аналіз окремих досліджень дав змогу визначити деякі сучасні напрями підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Мета статті – з'ясувати науково-методичні орієнтири до підготовки майбутніх учителів фізичної культури у процесі викладання в закладі вищої освіти дисципліни «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО» за освітнім ступенем магістра.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження спрямовувалося на визначення шляхів формування компетентного фахівця за спеціальністю А4 Середня освіта предметною спеціальністю А4.11 Середня освіта (Фізична культура) у процесі викладання вище названої дисципліни. Науково-педагогічний досвід автора статті дав можливість з'ясувати труднощі, що мають місце при викладанні дисципліни: а) формулювання ключових понять; б) вибір методів навчання школярів на уроках фізичної культури, враховуючи можливості дітей з особливими освітніми потребами; в) алгоритм організації спортивного дозвілля у ЗЗСО; г) поєднання одержаних знань з науковою діяльністю на засадах академічної доброчесності.

Важливим орієнтиром у цьому процесі є виконання Законів України, Постанов Кабінету Міністрів України, Наказів Міністерства освіти і науки України в галузі «Освіта». Провідною лінією у названих документах є реалізація в освітньому процесі компетентнісного підходу. Трактуювання поняття «компетентність» подано у Законі України «Про освіту», як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [4]. Професійна компетентність передбачає формування її складових (інтегральної, загальних, фахових) та спрямована на підготовку конкурентоздатного фахівця

із сучасними демократичними та морально-етичними цінностями. За дослідженнями вчених (Н. А. Башавець, В. А. Башавець, К. В. Старікова), професійна компетентність учителя фізичної культури має свою специфіку, вона визначається метою і змістом фізкультурно-освітньої діяльності в школі і являє собою якість реалізації на практиці результату формування в суб'єктів навчання фахових фізкультурних компетенцій, визначення яких є важливою методологічною позицією для аналізу цього феномену і керування процесом його формування [1, с. 144].

Під час викладання дисципліни «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО» акцентуємо увагу на формуванні культури усного українського мовлення педагога. У зв'язку із цим рекомендуємо зосереджуватися на вживанні професійної термінології. На лекційно-практичних заняттях нами практикується проведення хвилинки «Мій професійний словник», що може стати складовою для портфоліо вчителя. За основу береться термінологічний словник з фізичної культури й спорту [3]. Як приклад, «Правильно формулой і розумій терміни»: оздоровчо-рекреативна фізична культура, підвідні вправи, підготовчі вправи, загальноорозвиваючі вправи та інші. У процесі викладання дисципліни нами реалізуються дидактичні та специфічні принципи навчання, забезпечується розвиток у здобувачів вищої освіти мотивації до майбутньої професійної діяльності.

Зважаючи на зміст поняття «компетентність», наступним важливим орієнтиром вважаємо формування у здобувачів вищої освіти національних та європейських цінностей. Це досягається завдяки аудиторній та позааудиторній роботі з фізичної культури й спорту (організація спортивного дозвілля для студентів, заняття у секціях, змагання, проведення бесід про роль спорту у житті людини та інш.). Виховна спрямованість дисципліни «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО» включає й визначення форм позакласної, позашкільної діяльності вчителя фізичної культури та алгоритм їх проведення у закладі загальної середньої освіти відповідно до вікових особливостей. Вони передбачають такі, що сприяють зміцненню здоров'я школяра, підвищенню рухової активності, гармонійному розвитку особистості, підготовці їх до захисту країни.

Сьогодні рекомендуються малі форми: ранкова гімнастика, увідна гімнастика, фізкультпауза, фізкультхвилинка, мікропаузи активного відпочинку тощо; великі: заняття фізичними вправами у рамках розширеного активного відпочинку (активні

перерви в школі, туристичні походи, рухливі ігри та ін.), самостійні тренувальні заняття за типом урочних (аеробіка, шейпінг, калланетика, оздоровча ходьба і біг, атлетична гімнастика та ін.); змагальні: офіційні змагання, відбіркові змагання, контрольні змагання [3, с. 66].

Традиційними у ЗЗСО стали такі: тиждень фізичної культури й спорту, змагання, конкурси (із залученням батьків), фізкультурні свята, дискусії, бесіди про розвиток фізичної культури, походи тощо. Методика їх проведення вимагає чітких правил: повідомлення про захід та їх учасників, розробку місця та плану проведення, ознайомлення з інструктажем, технікою безпеки, складання плану (сценарію) заходу, хід та оголошення результатів.

Важливою складовою у підготовці майбутніх учителів фізичної культури вважаємо розробку робочої програми з дисципліни, добірку традиційних й інноваційних методів викладання з урахуванням сучасних вимог. Нами рекомендуються компетентісно орієнтовані теми для лекційних та практичних занять, як-от: Сучасний урок фізичної культури у ЗЗСО. Характерні ознаки сучасного уроку фізичної культури у ЗЗСО. Методи й прийоми навчання на уроках фізичної культури та інші.

Практикуються традиційні методи викладання: лекція та її різновиди, евристична бесіда, дискусія, дебати та інші. З-поміж інноваційних перевагу надаємо інтерактивній лекції, лекції з фреймовими опорами, інсерт-лекції, проєкtnим лекціям та інш. Значення набувають ті методи, що забезпечують створення квазіпрофесійного середовища: моделювання ситуацій, ділова гра та інші.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти є наступним важливим напрямом, що здійснюється на заняттях та в процесі проходження практики у ЗЗСО. Акцентуємо увагу на структурі уроку фізичної культури, яка значно відрізняється від структури уроків інших предметів, на добірці спортивних ігор для школярів відповідно до вікових особливостей. Звертаємо свій погляд на заняття фізичною культурою дітей з особливими освітніми потребами. Ураховуючи нозології,

можливості дітей, вчитель повинен включати у власне портфоліо спеціальні завдання (вибіркове виконання вправ, підготовку просвітницьких завдань тощо). Діти з особливими освітніми потребами не можуть залишатися поза увагою у позакласних спортивних заходах. Як приклад, рекомендуємо проведення свята «Усі разом ми шкільна спортивна сім'я». Орієнтовний план проведення такий: а) вступне слово вчителя фізичної культури; б) конкурс на кращу рекламу (відеоролик) заходу; в) інформаційний матеріал про спортивні досягнення школи; г) спортивні ігри (змагання) в інтерактивних іграх (молодші школярі, школярі базової школи); д) підведення підсумків.

Специфікою підготовки майбутніх учителів фізичної культури за освітнім ступенем магістра є проведення наукових досліджень, їх опрацювання й висвітлення результатів у кваліфікаційній роботі. З метою формування дослідницької компетентності нами рекомендуються для самостійної роботи аналітико-синтетичні завдання, що включають: вивчення норм академічної доброчесності, аналіз фахових статей спеціальності, формування тез, вправління публічного виступу на конференціях, з'ясування методів наукового дослідження тощо.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет» накопичив значний досвід у формуванні вчителя-дослідника, вчителя-предметника фізичної культури, про що свідчить затребуваність випускників на ринку праці та спортивні досягнення здобувачів вищої освіти на змаганнях різних рівнів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження охарактеризовано окремі погляди вчених на підготовку майбутніх учителів фізичної культури. Визначено науково-методичні орієнтири, які рекомендовано впроваджувати при викладанні в закладі вищої освіти дисципліни «Методика навчання фізичної культури у ЗЗСО» за освітнім ступенем магістра. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці завдань квазіпрофесійного характеру, що дадуть можливість майбутнім педагогам швидко адаптуватися до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Башавець Н. А. Компетентнісний підхід в професійній підготовці вчителя фізичної культури. В. А. Башавець, К. В. Старікова. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини* : матеріали V інтернет-конференції (Одеса, 17-18 листопада 2021 р.). Одеса, 2021. С.142–145.
2. Грибан Г., Пилипчук П., Опанчук Д. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Том 181. № 25. 2024. С.125–129.
3. Грибан Г. П. Термінологічний словник з фізичної культури і спорту / Укладачі: Г. П. Грибан, Д. В. Бойко, Д. О. Дзензелюк. Житомир: Вид-во «Рута», 2016. 100 с.
4. Про освіту. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 22.05.2025).

5. Сергійчук О. М. Вища педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід у навчальному процесі ВНЗ. О. М. Сергійчук, А. Л. Сембрат. *Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні та історичні науки*. 2013. Вип.110. С. 161–167.

6. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук. 13.00.04. Київ. 2003. 469 с

7. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Рукопис. Автореф. дисерт. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 35с.